

Offentliggjort første gang i *Grundtvigs Værker* version 1.12, april 2018

Indledningen er redigeret af Vibeke A. Pedersen og Steen Tullberg

Tilsyn ved dr.phil. Johnny Kondrup

Denne pdf er en læseversion af værkets indledning. Værket findes digitalt med punktkommentarer, tekstredigering og faksimiler på www.grundtvigsværker.dk

PDF ved Kim Steen Ravn

Copyright: *Grundtvigs Værker* 2024

Indledning til

En liden Bibel-Krønike for Børn og Menig-Mand

ved Else Riisager

Indhold

- 1 En omarbejdet lærebog
- 2 Undervisningen i kristendomskundskab
- 3 Grundtvigs bibelkrøniker
 - 3.1 Den forkyndende hensigt
 - 3.2 Det ændrede kristendomssyn
 - 3.3 De formidlingsmæssige hensyn
- 4 Modtagelse og anvendelse
- 5 Anvendt litteratur
 - 5.1 Trykt
 - 5.2 Utrykt

1 En omarbejdet lærebog

Omkring den 14. juli 1828 udgav Grundtvig *En liden Bibel-Krønike for Børn og Menig-Mand*, der var en lærebog i bibel- og kirkehistorie. Bogen var beregnet til undervisningen af børn, hvad enten den foregik i en offentlig skole eller i hjemmet, og til konfirmationsforberedelsen hos præsten.

Med 'Bibel-Krønike' i titlen angav Grundtvig, at bogen var episk berettende med stof fra Bibelen. For ham alluderede krønike til Det Gamle Testaments krønikebøger, som han opfattede som historiske. I fortalen til *Verdenskrøniken* 1814 havde han påpeget, at man lige siden reformationen havde kaldt historiske bøger for 'krønike' på dansk, og at betegnelsen specielt af Anders Sørensen Vedel var blevet anvendt om en

“sammenhængende Krønike”, der skulle vise sporene af Guds forsyn i historien. Ville man endelig skelne, fortsatte Grundtvig, betegnede historie “mere en Samling af Efterretninger, Krønike et Billede af Tiden” (1814b, s. XXXVII f.).

En liden Bibel-Krønike fra 1828 er reelt tredje udgave af bibelkrøniken, til trods for at titelbladet angiver, at den er “Anden omarbejdede Udgave”. Førsteudgaven *En liden Bibelkrønike for Børn og Menigmand*, der udkom omkring den 17. marts 1814, blev allerede i 1815 efterfulgt af en andenudgave, der lignede førsteudgaven og blev trykt i Kristiansand i Norge. Udgaven fra 1828 er til gengæld så forandret i indhold, form og omfang i forhold til udgivelsen fra 1814, at *Grundtvigs Værker* betragter den som et nyt, selvstændigt værk og derfor udgiver bogen i fuldt omfang.

Læs mere

Se førsteudgaven *En liden Bibelkrønikes* læsetekst, kommentarer og indledning ved af [klikke her](#).

2 Undervisningen i kristendomskundskab

I den lovpligtige undervisning af børn var kristendom grundfaget, og bibelkrøniken var tænkt som en supplerende lærebog. Undervisningen bestod først og fremmest af den kristne børnelærdom. Ved alle kongerigets borger- og almueskoler fra 1794 og frem til 1856 var Luthers lille katekismus, Balles lærebog og salmebogen – det vil fra 1798 sige *Evangelisk-kristelig Psalmebog* – obligatoriske lærebøger, som børnene skulle læse og delvist lære udenad. Kristendomsundervisningen omfattede også bibelhistorie. Alle børn fik således kendskab til de bibelske fortællinger og det bibelske verdensbillede (Larsen, Nørr & Sonne 2013, s. 199). Også den bibelske tidsregning, hvor verdenshistorien begynder med Guds skabelse af jorden, indgik i undervisningen.

Kundskaberne i kristendom fra børneskolen var en forudsætning for konfirmandundervisningen og konfirmationen, der markerede overgangen fra barn til voksen. Ved konfirmationsforberedelsen hos præsten var der undertiden en udvidet undervisning i bibelhistorie.

3 Grundtvigs bibelkrøniker

3.1 Den forkyndende hensigt

Væsentlige forandringer i Grundtvigs kristendomsforståelse og pædagogiske indsigt kan spores ved at sammenholde de to udgaver af bibelkrøniken fra henholdsvis 1814 og 1828, men de to udgivelser indeholder også centrale ligheder. Det fremgår tydeligt, at den kristent forkyndende hensigt er det overordnede formål, der har forrang for alle andre hensyn i begge udgivelser. I fortalen til bibelkrøniken fra 1814 giver Grundtvig bl.a. udtryk for sit ønske om at påvirke den enkelte bruger af bogen til at omvende sig til en personlig tro, til at lade troen blive styrket og til at lade sig frelse. Underordnet det forkyndende forsæt har bogen et formidlende eller didaktisk formål,

idet den gerne skal bruges i undervisningen af børn og lægmænd i Bibelens indhold og de kristne grundsandheder (Grundtvig 1814a, s. XII og XIV f.).

Læs mere

Om bogens øvrige formål og dens målgrupper kan der læses i indledningen til *En liden Bibelkrønike* fra 1814, afsnittet [“Bibeltro kristendom og bogens formål”](#).

I den omarbejdede bibelkrønike fra 1828 fremgår det forkyndende sigte allerede af, at bogen er tilegnet kristne forældre og børn. Dermed er antydnet, at børnene allerede er blevet kristne i barnedåben, og at bibelkrøniken kan anvendes ved oplæringen i kristendom inden for den kirkelige undervisning. Fortalen til bogen slutter da også med, at bibelkrøniken overrækkes “Forældre og Børn, til *christelig Brug*”. Forfatteren overgiver dem bogen “i *Jesu Navn*” med et salmevers, der fortæller, at al virksomhed, der begynder i Jesu navn, får fremgang til gavn og glæde, indtil målet nås i Guds Rige (Grundtvig 1828, s. VIII).

3.2 Det ændrede kristendomssyn

Det teologiske ståsted, der kom til udtryk i *En liden Bibelkrønike* fra 1814, var en luthersk-ortodoks, bibeltro kristendom, som var i opposition til samtidens fremherskende rationalistisk prægede teologiske retninger. På dette tidspunkt var Bibelen grundlaget for troen for Grundtvig, eller som han mere præcist formulerede det i bibelkrøniken: “Propheternes og Apostlenes Skrifter ere den faste og eneste rette Troes Grund for de Christne” (1814a, s. 99 f.).

Udgivelsen fra 1814 var disponeret efter frelseshistorien med Jesu fødsel som den centrale verdenshistoriske begivenhed. Den skildrede de vigtigste begivenheder og personer i de tilbagelagte stadier i den plan, som Gud havde for menneskeslægtens frelse, og som afspejlede sig i verdenshistorien. De beskrevne begivenheder og personer var koncentreret omkring det udvalgte jødiske folk, Jesus og de kristne arvtagere i Europa, specielt i Danmark. I den fortløbende fortælling var der lagt stor vægt på at påvise sammenhænge mellem Det Gamle og Det Nye Testamente (Høirup 1962, s. 62).

Bibelkrøniken fra 1828 afspejlede et markant anderledes kristendoms- og bibelsyn hos Grundtvig. Forandringen havde været undervejs i nogle år og kan bl.a. spores i hans konfirmationstaler efter påske i 1824 (se Grundtvig 1877, s. 370-375; Høirup 1962). Med den såkaldte ‘mageløse opdagelse’ gik det fra sommeren 1825 op for Grundtvig, at grundlaget for kristendommen ikke umiddelbart skulle findes i Bibelen, men i det fællesskab, som menigheden til alle tider har haft om den apostolske trosbekendelse og sakramenterne dåb og nadver. Det var ud fra denne opfattelse, han argumenterede i stridsskriftet *Kirkens Gienmæle*, 1825. I afhandlinger i bl.a. *Theologisk Maanedsskrift* udviklede han herefter dele af sin såkaldte kirkelige anskuelse.

I forhold til den kristelige pædagogik var den vigtigste ændring, at Grundtvig fra at betragte overensstemmelse med Bibelen som kriteriet for sand kristendom og grundlaget for frelse nu anså den apostolske trosbekendelse som nøgle til tolkningen af Bibelen eller det, Bibelen skulle forstås på baggrund af. Ifølge den kirkelige anskuelse var trosbekendelsen ved dåben og indstiftelsesordene ved nadveren 'det levende ord', der gjorde kirken kristen og var kilden til såvel som normen for dens tro og lære. 'Det levende ord' var blevet overleveret mundtligt og udtalt i den kristne menighed gennem århundreder.

I fortalen til bibelkrøniken fra 1828 udtrykte han det således: "Langt er jeg fra den Mening, at nogen Lære-Bog stort [dvs. i betydelig grad, særligt], end sige da en Bibel-Krønike, kan nytte Børn, med mindre Forældrene, eller Andre i deres Sted, lade *Troens levende Ord* følge med, som Aanden og Nøgelen" (s. VI). Det ville yderligere sige, at ånden eller essensen af trosbekendelsen skulle formidles mundtligt af forældrene eller en lærer i selve undervisningssituationen. Forældrene eller læreren skulle altså personligt stå inde for lærebogens kristne budskab.

Det ændrede kristendomssyn fik betydning for bibelkrønikens udformning. I den omarbejdede udgave fra 1828 er den overordnede fokus flyttet fra Jesus Kristus til også at omfatte troen på Jesus Kristus. Bibelkrøniken fortæller om de troendes eller menighedens vidnesbyrd om Kristus. At menigheden og dens fælles tro og liv i historiens forløb blev fremhævet i fremstillingen, kan blandt andet ses af underrubrikkerne til hovedkapitlerne. Tiden fra Moses til Jesu fødsel er betegnet "Om den Prophetiske Kirke i det Gamle Testamente", mens tiden fra Jesu fødsel har overskriften "Om den Apostoliske Kirke i det Ny Testamente". Det kristne begreb kirke er her brugt i betydningen samfund af troende eller den gudsdyrkelse, de troende eller menigheden udøver. Kirken eller menigheden er således forberedt i skildringerne af profeternes forudsigelser i Det Gamle Testamente og udfoldet i begivenhederne i Det Nye. Ligesom i bibelkrøniken fra 1814 er det kendetegnende, at fortællingen om den kristne kirke eller menigheds historie er fortalt i ét afsnit og fra Jesu fødsel fortsætter frem til Grundtvigs samtid. Den nu større vægt på menighedernes historie igennem tiderne understreges også af, at den kirkehistoriske del er væsentligt udvidet i udgaven fra 1828 i forhold til den kortfattede skildring i bibelkrøniken fra 1814.

3.3 De formidlingsmæssige hensyn

I et udkast til fortalen til den omarbejdede bibelkrønike kritiserede Grundtvig den sproglige stil og indholdsmæssige formidling i førsteudgaven: "Selv finder jeg nu, at Stilen var livlig som i en bibelhistorisk Prædiken for dem, der alt [dvs. allerede] vide Besked om de omtalte Kiends-Giærninger, men kan trænge til at faae dem sammenstillede og oplyste" ([Fasc. 146.8a](#)). Sprogtonen var med andre ord højtideligt forkyndende, forudsatte den bibelhistoriske viden, den formidlede, — og var langt fra livlig eller levende.

Af større formidlingsmæssige hensyn, Grundtvig har taget i den nye udgave, kan eksempelvis nævnes, at hvor bibelkrøniken fra 1814 var fortalt i én fortløbende beretning over 112 tættrykte sider, er bibelkrøniken fra 1828 inddelt i tre hovedafsnit,

der igen er underinddelt i små afsnit med mellemrubrikker. Desuden er der tilføjet en indholdsfortegnelse.

Den omarbejdede bibelkrønike har et større indholdsmæssigt omfang og er med sine 211 sider også en større bog end førsteudgaven. Hist og her har udgaven fra 1828 overtaget en del af teksten fra førsteudgaven ordret eller næsten ordret. Ud over forøgelserne i de kirkehistoriske afsnit er det karakteristisk for bibelkrøniken fra 1828, at den er udvidet med især farverige og fortællende beretninger om mænd og tildragelser, f.eks. om Josefs ophold i Ægypten og om profeten Daniels tydning af skriften på væggen. Disse fortællinger har foruden det belærende også en høj underholdningsværdi. Derimod har de ikke en tydelig funktion i forhold til forudsigelsen af Kristus i Det Gamle Testamente, hvad der var et fremtrædende tema i bibelkrøniken fra 1814.

Sproget i de ny- og omskrevne afsnit er langt mindre bibelnært, men mere letflydende og alment i sin karakter og som helhed tættere på talesproget. Sammenholdt med den tydeligere fokus på emner i de enkelte underafsnit bliver stoffet formidlet mere klart og tilgængeligt. Eksempelvis begynder beretningen om syndfloden i bibelkrøniken fra 1814 med menneskenes fordærv, Guds vrede, regnen fra oven og åbningen for vandene fra nedenunder, og at “alt Kiøds Undergang stod som skrevet [dvs. som noget sikkert, uomtvisteligt] for Herren”. Først derefter præsenteres Noa (1814a, s. 5). I bibelkrøniken fra 1828 indledes afsnittet “Noah og Synd-Floden” med, at emnet og sammenhængen med den øvrige tekst kortfattet angives i første afsnit. Derefter begynder den egentlige fortælling, som var det en mundtligt berettet historie: “Hermed gik det saaledes til, at efterhaanden var Kains ugudelige Slægt blevet stor og stærk, og spillede Mester i Verden” (1828, s. 8).

For at gøre den omarbejdede bibelkrønike lettere anvendelig for dens brugere har Grundtvig endelig forsynet udgaven med enkelte strofer fra såkaldte historiske salmer. Som det fremgår af fortalen, har Grundtvig stor tiltro til det pædagogisk gavnlige i at formidle fortællende historisk stof på vers med episk-dramatiske træk. De indføjede strofer i prosaen er næsten alle ældre salmevers af Thomas Kingo og Hans Adolph Brorson og kan karakteriseres som historiske i den forstand, at de indeholder fortællende elementer fra Bibelen. Den bibelhistoriske strofe “Ved Babylons Floder” (s. 80) er dog nydigtet af Grundtvig og gengiver nøje de landflygtiges situation, skildret i Sl 137,1-2. Salmeversene står næsten overalt som afrunding på et afsnit, og stort set alle er indsat i afsnit, der omhandler de mest afgørende begivenheder i frelseshistorien: skabelsen (s. 2), profeterne og deres forudsigelser (s. 80), Jesu fødsel (s. 103), Jesu død (s. 141 f.), Jesu opstandelse (s. 143) og pinsen (s. 151). Det er næppe tilfældigt, at hver af beretningerne om henholdsvis omdrejningspunktet i frelseshistorien, Jesu fødsel, og den mest afgørende begivenhed for de troendes frelse, Jesu opstandelse, er fremhævet med strofer fra to salmer.

4 Modtagelse og anvendelse

Blandt Grundtvigs tilhængere har modtagelsen i 1828 af *En liden Bibel-Krønike for Børn og Menig-Mand* efter alt at dømme været positiv. Skolelærer Gregers Bech, der

især til sin personlige opbyggelse satte Grundtvigs første bibelkrønike overordentlig højt, beklager, at visse dele af den gamle ikke er medtaget i den nye. Derimod kan han ikke andet “end være vel tilfreds med den Udførlighed, De har givet Fortællingen i den nye Bog”, som han skriver til Grundtvig, og Bech tilføjer, at han er “hjertelig glad ved den lille nye Bog”. “Taler den ældre i en mere prophetisk og imponerende Tone, saa taler den nye derimod saa velmenende, fromt og faderligt. Jeg er forvisset om, at Børnene ville [dvs. vil] faae Bogen kjær, og at den, under Guds Velsignelse, vil blive et ypperligt Hjælpemiddel for christelige Lærere til at vække levende Gudskundskab, barnlig Troe, Gudsfrygt og fromme Følelser i de unge Sjele. Maatte nu dens fortrinlige Værd blive erkjendt af Forældre og Lærere!” (brev til Grundtvig, den 20. august 1828; *Breve 1924-1926*, bind 2, s. 150 f.).

Grundtvig brugte selv bibelkrøniken til sine to ældste sønner, der blev undervist hjemme under hans ledelse. I perioder stod han selv for kristendomsundervisningen, der foregik ved, at han i sin egen stue fortalte en historie fra Bibelen. Den blev suppleret med bibelhistoriske salmer, som blev læst efter Hagens samling, *Historiske Psalmer og Riim* fra 1832, og delvist lært udenad. Sønerne skulle også læse den bibelske historie: “I Grundtvigs lille Bibelkrønike havde de et kort Udtog af, hvad der mundtligt var blevet dem fortalt” (fra svigerdatteren Laura Grundtvigs beretning; *Grundtvigs Erindringer* 1948, s. 145 f.).

At også personer, der var modstandere af Grundtvigs syn på kristendommen, anvendte den omarbejdede bibelkrønike, fik Grundtvig personligt bevis for. I 1829 beskrev han, at han havde talt med “en Mand, som aabenhjertig tilstod, han var Naturalist”, en betegnelse, der sandsynligvis dækkede over, at han var tilhænger af deismen. Men, fortsatte Grundtvig, han “takkede mig dog for min Bibel-Krønike, som han lod sine Børn bruge, og fandt ypperlig” (brev fra Grundtvig til P.A. Fenger, den 11. april 1929; *Breve 1924-1926*, bind 2, s. 159).

5 Anvendt litteratur

5.1 Trykt

- Balle, Nicolai Edinger (1791) *Lærebog i den Evangelisk-christelige Religion, indrettet til Brug i de danske Skoler*. København.
- *Breve 1924-1926*, se Grundtvig (1924-1926).
- *Evangelisk-kristelig Psalmebog, til Brug ved Kirke- og Huus-Andagt* (1798). København.
- Grundtvig, N.F.S. (1814a) *En liden Bibelkrønike for Børn og Menigmand*. København.
- Grundtvig, N.F.S. (1814b) *Kort Begreb af Verdens Krønike, betragtet i Sammenhæng*. København.
- Grundtvig, N.F.S. (1825) *Kirkens Gienmæle mod Professor Theologiæ Dr. H. N. Clausen*. København.

- Grundtvig, N.F.S. (1877) *Kirkelige Leilighedstaler*, udg. C.J. Brandt. København.
- Grundtvig, N.F.S. (1924-1926) *Breve fra og til N.F.S. Grundtvig*, red. Georg Christensen & Stener Grundtvig; bind 2 (1926): (1821-1872). København.
- *Grundtvigs Erindringer* 1948, se Johansen, Steen & Henning Høirup.
- Johansen, Steen & Henning Høirup udg. (1948) *Grundtvigs Erindringer og Erindringer om Grundtvig. I Udvalg*. København.
- Hagen, L.C. udg. (1832) *Historiske Psalmer og Riim til Børne-Lærdom*. København.
- Høirup, Henning (1962) "Grundtvigs syn på dåbspagtens bekræftelse og på konfirmandundervisningen" i L. Brøndum (red.) *Konfirmandundervisningen og konfirmationen*, s. 61-77. København.
- Larsen, Christian; Erik Nørr & Pernille Sonne (2013) *Da skolen tog form 1780-1850*; bind 2 i *Dansk skolehistorie. Hverdag, vilkår og visioner gennem 500 år* (2013-2015) (red.) Charlotte Appel og Ning de Coninck-Smith, bind 1-5. Aarhus.

5.2 Utrykt

- Grundtvig, N.F.S. (1827-1828?) "Fortale", manuskript i Grundtvig-arkivet, fasc. 146.8a, Det Kongelige Bibliotek. København.